

Peaminister
Pr Kaja Kallas

Justiitsminister
Pr Maris Lauri

Haridus- ja teadusminister
Pr Liina Kersna

Tartu Ülikooli rektor
Hr Toomas Asser

Tallinna Ülikooli rektor
Hr Tõnu Viik

Tallinna Tehnikaülikooli rektor
Hr Tiit Land

07.06.2021

Õigushariduse ja õigusteenuse kvaliteedi tõstmise vajadusest

Tunneme sügavat muret Eesti õigushariduse hetkeseisu, veel enam aga tuleviku pärast. Leiame, et senine juristide ettevalmistussüsteem ei taga kvaliteetse juristkonna pealekasvu, takistab tipptasemel õigusteadlaste järelkasvu, raiskab väärtuslikke ressursse ega vasta Eesti vajadustele. Eesti akadeemilise õigushariduse kvaliteedi tõstmiseks on vaja õigusõppe korraldust põhjalikult muuta.

Demokraatliku õigusriigi püsimiseks ning majandusliku heaolu ja innovatsiooni tagamiseks on riigis vältimatult vajalik anda ülikoolis tipptasemel õigusharidust. Rahvuslikku õigusharidust ja -teadust ei ole võimalik mujalt sisse osta. Õigusteadmiste hoidmine ja arendamine on Eesti demokraatia ja riikluse jaoks eksistentsiaalne küsimus.

Eestis antakse õigusteaduse diplom liialt paljudele inimestele, kes ei ole tegelikult läbinud aineid, mille laitmatu tundmine on juristitöö eeldusena hädavajalik. Kõrghariduse kroonilise alarahastuse tingimustes kahandab napi ressursi pihustamine mitme ülikooli vahel võimalusi kuskilgi kvaliteetset haridust anda. Seaduses sätestatud õigusteaduse magistrakraadi nõue üksi ei taga, et juriidilist kõrgkvalifikatsiooni nõudval ametialal tegutseval juristil on Eesti õigusest vajalikud baastadmised. Kohtuniku, advokaadi, notari, kohtutäituri või pankrotihalduri kutseksami suudab praegu ära teha vaid alla poole õigusteaduse diplomi omandanutest. Eri ülikoolide antavad kraadid ei ole võrreldavad ega taga kõrgharidusstandardiga nõutavat kvaliteeti. Puudub riigi järelevalve, et iga magistrakraadi saav üliõpilane oleks läbinud juristina töötamiseks vajalikud baasained, nagu ka üldine arusaam, mis need baasained on. Riik ei ole õiguse õppekavadele ainete aspektist sisulisi nõudeid kehtestanud, nagu ei ole neid kehtestatud

ka akrediteerimisele. Õigusstudiumi praegune kunstlik osadeks jagamine bakalaureuse- ja magistriastme vahel ei taga õiguse põhiainete omandamist, mistõttu puudub paljudel juristidel ülevaade põhilistest õigusvaldkondadest ning nende omavahelistest seostest. See on omakorda põhjustanud aga tõsised lüngad juristide hariduses ning toonud kaasa märkimisväärse kvaliteedilanguse õigusteenuste osutamisel. Sessioonõpe ei võimalda korralikult õigusharidust omandada, kurnab aga õppejõude. E-õpe ei saa asendada kvaliteetset kontaktõpet. Üha enam jõuab õigusteaduses diplomini tudengeid, kelle võimed, teadmised ja oskused seda tegelikult ei vääriks. Vähene on süstemaatiline töö tipptasemel õigusteadlaste järelkasvu kasvatamiseks nii teadustöök ja kvaliteetse õiguse loomiseks kui ka õigusemõistmiseks, kõrgetasemeliste ametikohtade täitmiseks, rahvusvahelistes institutsioonides Eesti hääle ja teo võimendamiseks, iseäranis aga noorte õpetamiseks.

Õigusharidust vaevab ühest küljest raha raiskamine, teisalt krooniline rahapuudus. Viimane teravnes, kui kõrghariduses keelati tasuline päevaõpe ega ole suudetud luua toimivat finantseerimismudelit. Eelkõige tuleneb pikaajalisest alarahastamisest võimetus piisavalt kaasata kõrgelt kvalifitseeritud õppejõude, kuna neile ei saa maksta vähegi konkurentsivõimelist palka. Ülikoolide halduslepingud Haridus- ja Teadusministeeriumiga on lühiajalised ega taga pikaajalist stabiilset planeerimist ning rahastust. Praegune tegevustoetus ei arvesta juristide kvaliteetse koolitamise tegeliku maksumusega.

Juristi kutseksamite korraldus on killustatud ja suunatud liigsele spetsialiseerumisele, osa kvalifikatsiooninõudeid on liiga madalad. Välismaiste diplomite laustunnustamine Eesti õigussüsteemi puudutavate teadmiste kontrollita on viinud õigusabi kvaliteeti veelgi alla.

Ettepanekud, kuidas olukorda parandada

- **Õigusteadust tuleks finantseerimisel käsitada riigile olulise rahvusteadusena.**
- **Riik peaks rahastama üksnes akadeemilise kõrgkvalifikatsiooniga juristide ettevalmistamist ja üksnes ühes ülikoolis. Riigitellimusel põhinev ja selgete kohustustega akadeemiline õigusõpe peaks säilima tudengite jaoks tasuta õigusõppena. Riigitellimuse alusel koolitatavate õigusteadlaste hulk tuleb usaldusväärsetl kindlaks määrata.**
- **Tuleks võimaldada eriõppekavade, mikrokraadide, täiendõppe jms alusel õigushariduse andmist ka tasuliselt vastavalt turunõudlusele, eristades neid õppeid selgelt akadeemilisest õigusõppest.**
- **Akadeemilises õigusõppes tuleks võimaldada terviklikku integreeritud õpet. Tasulises õppes võiks lubada lühendatud magistriprogramme.**
- **Riik peaks kehtestama sisulised raamnõuded akadeemilise õigusteaduse õppekavale (raamnõudeid täpsustatakse halduslepingutes), kohustades ülikooli tagama pidevalt muutuva ühiskonna ootustele vastava kõrgetasemelise akadeemilise õigushariduse andmise.**
- **Karmistada tuleks õiguse õppekavade akrediteerimise tingimusi, keskendudes akrediteerimisel rohkem õpetatavate ainete sisule ja õpetamise tasemele (mh õppejõudude kvalifikatsioonile) ning väärtustades rohkem Eesti vajadusi.**

- Kehtestada tuleks ühine kutseksam juriidilist kõrgkvalifikatsiooni nõudvatel ametikohtadel (vähemasti kohtunik, advokaat, prokurör ja notar) töötamise eeldusena. Eri kutsevaldkondades jääks võimalus kontrollida lisaks nt isikuomadusi või korraldada suulisi vestlusi (ehk valdkonnaspetsiifilised eksamid).
- Kehtestada tuleks advokatuurivälisele õigusnõustamisele vähemasti kohtus esindamiseks riiklik järelevalve, nt tegevusloa või kvalifikatsiooni tõendava kutsetunnistuse kaudu.
- Kehtestada tuleks selgemad ja rangemad sisulised kriteeriumid välismaiste õigusdiplomide tunnustamiseks võrdsena Eesti magistrikraadiga, mh läbitud õppeainete aspektist. Tunnustamiskorralduses peaks osalema rohkem valdkonna asjatundjaid.

Villu Kõve
Riigikohtu esimees

Ülle Madise
õiguskantsler

Jaanus Tehver
Eesti Advokatuuri esimees

Andres Parmas
Riigi peaprokurör

Merle Saar-Johanson
Notarite Koja esimees

Mai Palmipuu
Eesti Juristide Liidu
tegevpresident

Irene Kull
Eesti Akadeemilise
Õigusteaduse Seltsi esimees

Terje Eipre
Kohtutäiturite ja
Pankrotihaldurite Koja
esimees

(allkirjastatud digitaalselt)